

těžiště se nachází v raně novověkém a předmoderním období, kde také leží oblast hlavního autorova badatelského zájmu. Mladší období jsou zpracována důkladně, Smrž pracuje s řadou doposud needitovaných pramenů a tyto části lze bezpochyby považovat za nejvíce přínosné. Podíváme-li se však blíže na období od prvních dokladů o cechovním zřízení až zhruba do roku 1526, největší problém spatřuji v nedostatečném reflektování základní pragensiální literatury zaměřené na středověké dějiny. Například v kapitole věnované dosavadní historiografii autor vyzdvihuje přínos Bedřicha Mendla na poli výzkumu pražských cechů, aniž by citoval Mendlovy další práce, v nichž se dotýkal problematiky složení pražské městské society. Právě ve studiích pojednávajících o domnělé sociální krizi ve městě ve 14. století nebo o hospodářských poměrech se Mendl problematice pražských cechů, bratrstev a vůbec společenskému a hospodářskému postavení řemeslníků velmi podrobně věnuje.

Smrž necituje ani zcela zásadní práci pro poznání pražských dějin, *Prahu před husitskou revolucí* Jaroslava Mezníka (1990). V jejím úvodu Mezník poměrně kriticky hodnotí předcházející bádání a přesvědčivě upozorňuje na Mendlovo pochybení. Bedřich Mendl se totiž ve svém díle pokoušel přenášet závěry zahraničního bádání na české (potažmo pražské) poměry a ve 14. století programově hledal také v českých a moravských městech souboj o moc mezi patriciátem a řemeslníky. Právě Mezník však ve své knize a v dalších studiích přesvědčivě prokázal (na příkladu Brna a Jihlavy), že k podobným střetům ani v Praze, ani v dalších českých a moravských městech nedocházelo. Sociální střety zde byly motivovány jinými důvody. Kdyby tuto práci autor znal, nemohl by na s. 60 zcela mylně tvrdit, že tyto „události byly jistými dozvuky obdobných střetů v říšských městech z počátku třicátých let 14. století“. Nebyly, v českých a moravských městech k podobným střetům nikdy nedošlo.

Anotovaná publikace svým pojetím a zpracováním zůstává v myšlenkovém světě minulého století. Až tvrdošíjně pomíjení hospodářského a sociálního kontextu působení cechů a bratrstev ve městě je pozoruhodné. Naopak je na první pohled zjevný autorův až nekritický obdiv k Zikmundu Wintroví. Ten sice ve svém monumentálním díle shromáždil až neuvěřitelné množství pramenných zmínek a dokladů (dnes leckdy deperditních), ale již starší bádání přesvědčivě prokázalo, že tyto údaje nedokázal kriticky utřídit, zhodnotit a interpretovat. Přes nesmírný význam jeho díla pro pražské dějiny je k němu zapotřebí přistupovat s náležitou kritikou

a obezřetností. Na to opět upozorňovali již starší badatelé, Smrž však tato upozornění pomíjí. Winter pro něj zůstává základní autoritou, na níž je výklad postaven. Nedopatřením jsou navíc některé (i Mendlovy) práce či studie citovány pouze v poznámkovém aparátu, zatímco v přehledu použité literatury chybějí.

Zde se dostávám k zásadní výtce k celkovému konceptu zpracování knihy. Mám za to, že nelze zpracovávat téma cechů a bratrstev bez přihlídnutí k hospodářskému a společenskému vývoji města. Vždyť řemeslníci jako plnoprávní měšťané usměrňovali budoucnost města na obecních shromážděních, cechovní mistři již od počátku 14. století pravidelně pronikali do městské rady a spolu s tzv. patricijskými rodinami ovlivňovali politicko-mocenské, hospodářské, společenské a od počátku 15. století také věroučné směřování města. Prezentace pražských cechů a řemesel bez zohlednění tohoto kontextu tak zůstává pouze na půli cesty a nemůže vést ke správnému zhodnocení jejich významu pro rozvoj města. Publikaci tak lze použít výhradně jako encyklopedii pro první, orientační informaci k tématu. Pokud by však někdo chtěl dále a kriticky pracovat, musí si opatřit další základní pragensiální literaturu a porovnávat Smržovy závěry s tvrzením staršího bádání. To je myslím na podobně koncipovanou publikaci málo. Pokud bude nastupující generace k pražským dějinám přistupovat pomíjením zcela zásadních badatelských autorit (Mezník, Mendl, Kejř, Hoffmann), aniž by k nim autoři zaujali – s důkladnou znalostí jejich přínosu – kritický postoj či se s jejich závěry kriticky argumentačně vypořádali, budou takto vzniklé publikace myšlenkově antikvovány již v době svého vydání.

MARTIN MUSÍLEK

Robert ŠIMŮNEK, *Obraz šlechtického panství v Čechách 1500–1750*, Nakladatelství Lidové noviny – Historický ústav AV ČR, Praha 2018 (= Česká historie 37)

703 s. + 24 nečíslovaných stran obrazových příloh, ISBN 978-80-7422-654-0 (NLN), 978-80-7286-326-6 (HÚ)

V relativně krátkém časovém sledu vydalo Nakladatelství Lidové noviny dvě publikace zabývající se tématy, která dlouho stála na okraji pozornosti české historiografie. Jejich odraz v podobě libivých artefaktů přitom vzbuzoval masový zájem

návštěvníků hradů a zámků. Podobně jako zbrojnice instalované na rodových sídlech nesloužily k obraně či realizaci vojenských akcí, jak ukázal Vítězslav Prchal ve knize *Společenstvo hrdinů. Válka a reprezentační strategie českomoravské aristokracie 1550–1750*, ani velkoplošné mapy a obrazová schémata panství zdobící vstupní haly sídel či stěny kanceláří správců panství nebyly mnohdy primárně určeny k orientaci v krajině nebo evidenci při výběru daní.

Šimůnkova kniha se soustředí na reprezentace šlechtických panství, jejich zachycení obrazem a mapou, někdy i souběžně s textem. Autora zajímalo, jakou měla tato díla podobu, jak se uplatnila v soudobé společnosti a jaká je jejich dnešní výpovědní hodnota pro rekonstrukci minulých časů. Předmětem zkoumání jsou Šimůnkovi zejména obrazové i „standardní“ mapy panství, tištěné grafické reprezentace, stylizace stavebních objektů nebo úseků krajiny na olejomalbách či nástěnných výmalbách reprezentačních prostor a topografická pojednání s obrazovými přílohami. Autor do oblasti svého zájmu zahrnuje rovněž reprezentativní topografické motivy například na dýmčáku nebo v podobě plánů a modelů. Vedle samozřejmé návaznosti obrazů na texty topografií autor ukazuje také propojenost popisných děl s projekty přetváření krajiny. Patrně nejznámějším příkladem je působení Františka Antonína Šporka ve středovýchodních Čechách. Pramenem pro zkoumání se tak stává i samotná krajina a pozůstatky její stylizované kultivace. Šimůnek ovšem při výběru svého materiálu zachází ještě dále a zamýšlí se též nad vazbou mezi sbírkami přírodnin a skladbou šlechtických knihoven ve vztahu ke stylizované reprezentaci vlastněného panství.

Jak autor trefně poznamenává, dějiny kartografie a dějiny malířství se v moderním bádání neprotínají, dodejme, na rozdíl od pansofistického přístupu 16. a 17. století. Interdisciplinární pojetí i promyšlená a neobyčejně velkorysá selekce informačních zdrojů je nepochybným a důležitým kladem Šimůnkovy práce, stejně jako precizní kritický přístup a úvahy o výpovědních mezích jednotlivých typů dokumentů. Detailní komparace obrazových map může ukázat jevy unikátní a módní, praktické a ideální. Vystávají před námi prvky hierarchizace a konstrukce částí krajiny (např. rubrikace střech významných budov), vidíme, že mnohdy dochází k prolnutí exaktnosti s konstrukcí. Knihu tak lze velmi dobře použít jako vademecum pro specifický a dosud velmi málo doceněný druh historického pramene.

Jedním z důležitých závěrů publikace je Šimůnkův náhled na reprezentace šlechtických

panství jako na „sociální konstrukt“. Topografie je ovlivněna mecenášstvím, které zasahuje do podoby popisů, jejich kvality a detailnosti provedení. Do značné míry s touto interpretací souhlasím, ale zároveň se domnívám, že zájem autora knihy o rozpoznání aspektů vztahu mezi obrazem a realitou spolu se širokým záběrem práce založené na masové komparaci vede k tomu, že Šimůnek občas nadhodnotí roli typizovaných dekorů, s realitou souvisejících jen nepřímo, a přece jen příliš zdůrazní prvek schematičnosti. Například odmítnutí reálného základu průběhu vodních toků v okolí Soběslavi na obrazové mapě schwarzenberských panství (s. 95) by si myslím vzhledem k běžnému posunu koryt vodních toků vyžádalo detailnější analýzu (odraz reality u vyobrazení města na této mapě hledat lze, např. kostel se nachází v levé, západní části náměstí, počet pravostranných přítoků Lužnice od Dráchova po Soběslav odpovídá také, přičemž část kličky Černovického potoka obtékajícího hradby může být na rytině zastíněna městskými hradbami).

Šimůnkovi je každopádně zřejmé, že prvky reálné a stylizované se v tomto typu děl vždy prolínají. Někdy možná namísto záměru sehrálo větší roli nedostatečné technické vybavení autora. Aby totiž reprezentační účinek maleb, map a rytin, který Šimůnek tak dovedně a objektivně popisuje, zafungoval, bylo zapotřebí pokusit se zachytit známé věci do určité míry reálně. Tomu nasvědčují také autorem zmíněné prvky exaktnosti v mapách – obraz zeměměřiče a jeho vybavy, měřítka apod. K transformaci viděné skutečnosti do specifického média docházelo někdy jiným způsobem, než na jaký jsme zvyklí dnes. Nemusel být zprostředkován přímý vizuální účinek, ale stačilo symbolicky vyjádřit dílčí informaci (říční meandr na obraze reprezentuje klička modrého pásu, přičemž nezáleží na jejím přesném tvaru, který v něm nikdo ani nehledá). Právě taková schematičnost je ostatně cestou k moderní mapě, přičemž nesmíme zapomenout, že v době před vojenskými mapováními nebyla zdaleka ustálená.

Pro úvahy o využitelnosti obrazových map panství i dalších typů zobrazení pro praktické účely navrhuji položit si následující otázku: Jaká je praktická využitelnost dnešních školních světových atlasů pro orientaci na cestách? Správný dálniční nájezd nebo nástupišť na vlakovém nádraží podle nich neurčíme, přesto však nemůžeme říct, že by jejich význam nebyl praktický. Podobně jako u map panství jde o zprostředkování základního, povšechného přehledu. Malá detailnost, dílčí zkreslení ani případné nepřesnosti nevadí. Myslím, že například u map panství hrála důležitou roli snaha o vytváření určitého pocitu

sounáležitosti s daným územím. Mapa visela ve vrchnostenské kanceláři a úředníci i jeho návštěvníci se na ni čas od času zadívali, čímž se jim vryly do paměti jednotlivé aspekty, o nichž nelze získat informace z pouhého pobytu ani procestováním daného regionu. Představa o velikosti panství, ale i o jednotlivých konkrétnějších parametrech jeho různých částí se pak prostřednictvím rozmluv zprostředkovaně dostávala do myslí dalších lidí a docházelo tak k vytváření symbolického obrazu prostředí s reálnými konturami. Reálný aspekt těchto kontur byl důležitý, protože jinak by kontakt s jednotlivými místy krajiny vytvořenou symboliku nabourával.

Zřejmé je, že autoři reprezentativních stylizací panství, mnohdy neznámí, tíhli k zobrazení jakéhosi nadčasového ideálu, který byl za realitu se všemi upravenými detaily nebo se selektivností v podobě zakrytí nevhodných jednotlivostí proklamován. Šimůnkova kniha ukazuje celou řadu zobrazení rurální idyly či živého ruchu kolem průmyslových areálů v kýčových podobách, umně zakomponované poukazy na slavnou historii rodu a místa, ale i prezentace módní exploatace krajiny v podobě lovu. Šimůnek správně poznamenává, že i z toho důvodu, že se reprezentace šlechtických panství snaží představovat ideál, vede jejich prohlížení k obdivu staré doby. Podobné je to i se skutečností, že z předmoderní éry zůstaly zachovány pouze nejvýznamnější a nej kvalitnější stavby, což u řady lidí vyvolává zdání, že architektura byla v porovnání se současností celkově estetičtější či solidněji provedená.

Podarařená Šimůnkova publikace se dotýká i některých dalších obecnějších vývojových aspektů. Sleduje posun obrazu od typizovaného k individualizovanému, všímá si, jak dochází k vytváření zástupných symbolů, poukazuje na nedůvěru a odpor k přesnější evidenci u šlechty a také na to, že samotné zmapování krajiny zároveň znamená její uchopení, přivlastnění. Na delší výklad by bezpochyby vydalo téma vzniku krajiny v současném významu slova, kterého se autor pouze letmo dotkl. To bychom se však museli dostat i k otázkám vzniku moderních map, k problematice vlivu námořních portulánových map, ale také k úloze vzdělanostních center, jako bylo Klementinum. Do budoucna by rovněž bylo možné téma posunout studiem dalších typů soudobých textů pocházejících z jiných prostředí, neovlivněných přímým mecenášstvím, a pokusit se rozkrýt, nakolik bylo konstruování významů jednotlivých panství úspěšné a přejímané při vytváření literárních a imaginárních krajin a prostorů.

TOMÁŠ KLIMEK

Alison I. BEACH, *The Trauma of Monastic Reform. Community and Conflict in Twelfth-Century Germany*, Cambridge University Press, Cambridge 2017

190 s., ISBN 978-1-108-41731-0

Kláster Petershausen byl založen na konci 10. století jako vlastnická instituce kostnických biskupů. Výjimečnost místní komunity stvrdil zakladatel biskup Gebhard tím, že benediktinům udělil privilegia, která konvent vyvázala z episkopální kontroly. Ovšem již od fundátorovy smrti museli mniši, stále intenzivněji ovlivňovaní sousedstvím s pozdějším říšským městem, vyjednávat svou pozici s biskupskou mocí. Přes nesnáze reformace a válek ukončila život v klášteře až sekularizace. Rozsáhlý komplex budov pohltilo předměstí u severní paty rýnského mostu. Konventní budovy našly vhodné moderní využití, středověký kostel byl bohužel srovnán se zemí. Většinu českých medievistů se tak při vyslovení jména Petershausen vybaví spíše zdejší archeologické muzeum otevřené roku 1992.

Americká medievistka Alison Beach má za sebou řadu studií věnovaných ženskému monasticismu vrcholného středověku, které vynikají znalostí kodikologického materiálu. Její nová kniha je téměř výhradně zaměřena na petershausenský (dvoj)klášter a jeho zázemí. Primárně vychází z místní kroniky, jejíž překlad do angličtiny připravuje. V tematicky koncipovaných kapitolách se Beach postupně zabývá monastickou reformou, laickými bratry, jeptiškami, obnovou starších institucí i zakládáním nových domů a konečně šlechtickými patrony bodamského konventu. V příloze najdeme zevrubný kodikologický rozbor kroniky – text se nachází v jedné ze dvou rukopisných jednotek z 12. století, jež byly v raném novověku spojeny v jeden kodex – a chronologické tabulky, na konci publikace pak seznam literatury a stručný rejstřík.

Autorka kombinuje znalost petershausenských rukopisů se širokým spektrem aktuálních studií o reformních řeholnicích a řeholnicích 11. a 12. století, ale využívá také moderních historiografických a sociologických koncepcí. Klášterní kronika sepsaná anonymním mnichem, který pocházel z jednoho ze šlechtických rodů místních patronů, přitom sama nabízí bohatý materiál pro zajímavé interpretace. Analista zanechal